

Kultuuriministri määruse
„Uuringu liigid, uuringu tegemise ja sellega seotud kulu hüvitamise kord ning
uuringuteatise vorminõuded ja teatise esitamise kord“
elnõu seletuskiri

1. Sissejuhatus

1.1 Sisukokkuvõte

Määruse kehtestatakse muinsuskaitseaduse (edaspidi *MuKS*) § 46 lõike 6, § 47 lõike 9 ja § 48 lõike 3 alusel.

Seoses 20.02.2019 Riigikogus vastu võetud *MuKS*-i jõustumisega 2019. aasta 1. mail kaotavad kehtivuse varasema muinsuskaitseaduse alusel kehtestatud määrused. Varem on uuringutega seonduvat reguleerinud kultuuriministri 04.07.2011 määrus nr 15 „Kinnismälestiste ja muinsuskaitsealal paiknevate ehitiste konserveerimise, restaureerimise ja ehitamise projektide koostamise ning neis eelnevate uuringute tegemise tingimused ja kord“.

Eelnõuga sätestatakse uuringu liigid ja nende dokumenteerimise kord, milles olulisi muudatusi võrreldes varem kehtinud regulatsiooniga ei ole. Samuti sätestatakse uuringu tegemisega seotud kulu hüvitamise kord ja uuringuteatise vorminõuded ning teatise esitamise kord. Uuringu kulu hüvitamise sätestab ka 01.05.2019 jõustuv *MuKS*, samuti asendatakse seal varem uuringuloa kohustust uuringu alustamisest teatamise kohustusega.

Määruse eelnõusse on koondatud kõik *MuKS*-iga antud volitusnormidest tulenevad uuringust puudutavad rakenduslikud normid.

Määrust kohaldatakse *MuKS*-is sätestatud ulatuses ka uuringule arheoloogilises leiukohas, sisevetes, territoriaalmeres, piiriveekogus ja majandusvööndis seni avastamata või uurimata kultuuripärandile, mis ei tunnistatud mälestiseks ja mälestise kaitsevööndis, kui kaitsevööndi eesmärgiks on arheoloogilise kultuurikihi säilimine.

1.1 Eelnõu ettevalmistaja

Eelnõu ja seletuskirja koostasid Muinsuskaitseameti peadirektor Siim Raie (siim.raie@muinsuskaitseamet.ee, 640 3050) ja arheoloogiavaldkonna juht Ulla Kadakas (ulla.kadakas@muinsuskaitseamet.ee, 640 3050) ning Kultuuriministeeriumi kultuuriväärtuste osakonna muinsuskaitseõunik Liina Jänes (liina.janes@kul.ee, 628 2381) ja õigus- ja varahaldusosakonna juhataja Merle Põld (merle.pold@kul.ee, 628 2347), kes tegi eelnõu juriidilise ekspertiisi.

Eelnõu on keeleliselt toimetatud Kultuuriministeeriumi kantselei sekretär-keeletoimetaja Anni Viirmets (anni.viirmets@kul.ee, 628 2220).

2. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Eelnõu koosneb 4 peatükist ja 22 paragrahvist.

1. peatükk. Üldsätted

Eelnõu paragrahviga 1 kehtestatakse eelnõu reguleerimisala. Määrusega sätestatakse mälestise ja muinsuskaitsealal asuva ehitise:

- 1) uuringu liigid ja uuringu tegemise kord;
- 2) uuringuteatise vorminõuded ja selle esitamise kord;
- 3) uuringu dokumenteerimise kord ja nõuded uuringuaruandele;
- 4) uuringu läbiviimisega seotud hüvitise määr, hüvitise taotlemise ja maksmise tingimused ja kord ning taotluse rahuldamata jätmise alused ja kord.

2. peatükk. Uuringu liigid ja nende eesmärk

Eelnõu paragrahviga 2 sätestatakse uuringu koostamine ja uuringu liigid. Mälestise või muinsuskaitsealal asuva ehitise uuring tehakse, kui on vajalik välja selgitada nendega seotud dokumentide (ehitusprojekt, tegevuskava) koostamiseks või tööde tegemiseks olulist teavet. Uuringu vajaduse ja ulatuse määrab Muinsuskaitseamet. See menetlus on reguleeritud MuKS-iga.

Lõikes 3 sätestatakse uuringu liigid. Uuring jaguneb üheksaks alaliigiks. Need on:

- 1) arhiivi- ja bibliograafiauuring;
- 2) ehitisuuring;
- 3) viimistluskihtide uuring;
- 4) mõõdistamine;
- 5) ehitise tarindite uuring;
- 6) pargi või kalmistu uuring ja puistu dendroloogiline inventeerimine;
- 7) arheoloogiline uuring
- 8) allveearheoloogiline uuring;
- 9) materjaliuuring ja loodusteaduslik analüüs;
- 10) ekspertiis.

Eelnõu §-des 3–12 sätestatakse uuringu alaliike kaupa, millised asjaolud vastava uuringu alaliigiga tuleb välja selgitada.

3. peatükk. Uuringuteatiste vorminõuded ja teatise esitamise kord

Eelnõu §-ga 13 sätestatakse uuringuteatise vorm ja andmed, mis tuleb teatises esitada. Koos uuringuteatisega tuleb esitada uuringukava. Kui uuringukava on esitatud Muinsuskaitseametile varem ning amet on selle läbi vaadanud ja heaks kiitnud, tuleb teatises see märkida. Kava uuesti ei pea esitama. Uuringukava allkirjastab uuringu tegija.

Uuringuteatise esitamise kohustus tuleneb MuKS-i § 47 lõikest 1. Samuti on uuringukava koostamise juhud ja sisunõudes sätestatud MuKS-i § 46 lõigetes 4 ja 5.

Eelnõu §-ga 14 reguleeritakse uuringuteatise esitamist. Uuringuteatis tuleb esitada enne sellise uuringuga alustamist, mille kohta tuleb koostada uuringukava (MuKS § 46 lg 4). Uuringuteatis esitatakse ametile või kultuurimälestiste registri kaudu vähemalt kümme päeva enne uuringuga alustamist. Uuringuteatise võib esitada nii uuringu tellija kui ka tegija.

4. peatükk. Uuringu dokumenteerimine ja uuringuaruanne

Eelnõu §-ga § 15 sätestatakse nõuded uuringu dokumenteerimisele ja uuringuaruandele. Uuringu dokumenteerimiseks koostatakse aruanne. Uuringu aruanne peab vastama uuringu eesmärgile ning uuringukavale, kui uuringukava oli nõutav, ning selle koostamisel tuleb järgida ainevaldkonnas levinud sõnastustava, allikmaterjalide viitamise põhimõtteid jmt. Uuringukava on nõutav sekkuva uuringu puhul (MuKS § 46 lg 4). Näiteks arhiivi- ja bibliograafiauuringu korral uuringukava ei koostata.

Eelnõu §-ga 16 sätestatakse uuringuaruande sisunõuded uuringu liikide kaupa. Erinevalt teistest uuringu liikidest nähakse määrusega ette võimalus esitada arheoloogilise uuringu korral vahearuanne. Seda juhul, kui arheoloogilise uuringu aruannet ei ole võimalik uuringutel avastatud kihtide ja konstruktsioonide või arheoloogiliste leidude suure hulga tõttu esitada kolme kuu jooksul pärast väliuuringu lõppu.

Eelnõu §-ga 17 sätestatakse uuringu aruande esitamisse ja heakskiitmisesse puutuv. Üldjuhul tuleb aruanne esitada digitaalsel kujul. Aruanne peab olema allkirjastatud. Aruande esitamise nõuded tulenevad Riigiarhiivi nõuetest, kuna Muinsuskaitseameti arhiiv on Riigiarhiivi osa. Dokumente küsitakse elektroonilisel kujul, kuid kui aruannet või selle lisasid ei ole võimalik digitaalselt esitada või on põhjendatud esitada paberil (näiteks värvisondaažide värvinäited), võib aruande esitada paberkandjal köidetuna A4-formaati.

Muinsuskaitseamet hindab esitatud aruande nõuetele vastavust ja kiidab esitatud uuringuaruande heaks 30 päeva jooksul selle esitamisest arvates. Muinsuskaitseamet võib juhul, kui aruanne ei ole piisavalt selge ja/või selles esinevad puudused, nõuda aruande täiendamist või muutmist ehk puuduste kõrvaldamist. Aruande esitajale edastatakse vastavasisuline teade, milles on kirjeldatud asjaolud, mis vajavad täiendavat selgitamist, täiendamist või lisateavet, ning märgitud tähtaeg puuduste kõrvaldamiseks.

4. peatükk. Uuringu kulu hüvitamise kord

Eelnõu §-s 18 sätestatakse uuringu kulu hüvitamise tingimused.

Lõike 1 kohaselt hüvitatakse uuringu tellijale tema kantud kulu uuringu läbiviimise eest, kui uuring oli läbi viidud nõuetekohaselt ja Muinsuskaitseamet on uuringuaruande heaks kiitnud. Hüvitamisele kuuluvad ainult need uuringud, mille tegemise oli Muinsuskaitseamet eelnevalt määranud muinsuskaitseaduse alusel. Uuringuid määratakse vastavalt MuKS-i § 46 lõikele 2. Need võivad olla nii sekkuvad kui ka mittesekkuvad uuringud. Oluline on märkida, et uuringuid võib teha ka mälestise omaniku soovil või teaduslikul eesmärgil, kuid neid ei hüvitata.

Lõike 2 järgi saab kulu hüvitamist taotleda ühe haldusaktiga määratud uuringute kohta ühe korra, sõltumata sellest, mitu eri liiki uuringut oli korraga määratud. Uute uuringute määramise korral tekib õigus uuele hüvitisele.

Lõikes 3 nähakse erisusena ette, et arheoloogilise uuringu võib hüvitada ka vahearuande alusel. See on vajalik, kuna sellisel juhtumil võib lõpparuande koostamine võtta rohkem aega ning uuringu tellija ei peaks ülemäära pikalt hüvitamist ootama.

Eelnõu paragrahvis 19 sätestatakse hüvitise määr. Uuringu kulu hüvitis on osaline, st ei hüvitata kogu kulu. Hüvitise määr on kujundatud turusituatsiooni, riigieelarve võimalusi ja töö eesmärki analüüsides. Esiteks erineb uuringute hind mälestistel väga olulisel määral,

sõltudes nii mälestisel leitavatest peidetud väärtustest kui ka omaniku soovitatavast tööde mahust, mistõttu täiemahulist hüvitamist ei ole võimalik riigieelarvesse sisse planeerida. Samuti tooks täiemahuline hüvitamine tõenäoliselt kaasa turuhinna suurenemise. Riigil puudub võimalus seda ebasoovitatavat kõrvalmõju reguleerida muul moel, kui seada sisse hüvitise piirmäär. Piirmäärad on kujundatud võttes arvesse vastavate tööde keskmisi turuhindu.

Üldjuhul hüvitatakse uuringu kulu 50% ulatuses, kuid mitte rohkem kui üks tuhat viissada eurot. Erand tehakse kaevetööde arheoloogilisele jälgimisele (arheoloogilise uuringu alaliik vastavalt eelnõu § 9 lg 4 p 3). Selle kulu hüvitatakse 100% , kuid mitte rohkem kui tuhat eurot ja juhul, kui mälestise omanik on füüsiline isik. Selle uuringu alaliigi puhul on suurem määr põhjendatud sooviga kompenseerida muinsuskaitsega seotud kulutusi rohkem neile füüsilisest isikust eraomanikele, kelle majapidamised asuvad arheoloogiamälestistel ja kes kavandavad eelkõige elujärke parandavaid möödapääsmatuid kaevetöid, näiteks torustike või kaablite paigaldamine, abihoonete vms ehitusaluse pinna uurimine jms. Need tööd on ka hinnalt odavamad (keskmiselt 200 eurot tööpäev ja keskmine tööpäevade arv umbes 4).

Kaevetööde juures on arheoloogiamälestisel vajalik arheoloogiliste uuringute tegemine, mis nimetatud kaevetööde puhul seisnebki kaevetööde arheoloogilises jälgimises. Kui ehitismälestise puhul kvaliteetselt teostatud restaureerimistöö tõstab omaniku kinnisvara väärtust ja on seega lisaks avalikele huvidele ka omaniku igakülgseks huviks, siis arheoloogiapärandi uurimine on möödapääsmatute kaevetööde puhul avalik huvi ning seetõttu on uuringu suuremas mahus hüvitamine põhjendatud.

Juriidilistele isikutele kohaldub 50% hüvitise määr, kuid kõrgem piirsumma (1500 eurot). Eraõiguslike juriidiliste isikute puhul on üldjuhul tegu arendustega, mille suuremas määras toetamine ei oleks avalikes huvides, sest riik peab eelkõige seisma arheoloogiapärandi kui ajalooallika säilimise eest *in situ* ning teisalt ka seetõttu, et maapõu on arheoloogiliste leidude kui riigile kuuluva kultuuriväärtuse jaoks parim ja odavaim hoidla.

Eelnõu § 20 reguleerib hüvitise taotlemist. Hüvitise saamiseks peab uuringu tellija esitama Muinsuskaitseametile vastavasisulise taotluse. Taotlusele tuleb lisada taotlejale osutatud teenuse, st uuringu tegemise maksmist tõendavad kuludokumendid.

Taotluse võib esitada kuue kuu jooksul pärast uuringuaruande heakskiitmist. Ajalise piiri seadmine on vajalik, et hallata paremini vastavad eelarvevahendeid. Taotluse esitamine ei ole keeruline, kuus kuud on selleks piisavalt pikk tähtaeg.

Eelnõu § 21 sätestab hüvitise menetlemise ja väljamaksmise. Muinsuskaitseamet vaatab taotluse läbi 15 tööpäeva jooksul ja teeb otsuse. Juhul kui esitatud taotluste summa ületab Muinsuskaitseametile eelarveaastaks eraldatud hüvitiste maksmiseks ettenähtud vahendeid, otsustab Muinsuskaitseamet hüvitamise järgmisel eelarveaastal sama taotluse alusel, teavitades sellest taotlejat. Selline regulatsioon on vajalik taotlejate võrdseks kohtlemiseks.

Eelnõu § 22 sätestab taotluse rahuldamata jätmise alused.

Määruse lisaga kehtestatakse uuringuteatise vorm.

3. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Määrus ei ole seotud Euroopa Liidu õigusega.

3. Määruse mõjud

Määrusega ei kaasne olulisi mõjusid. Uuringute tegemise kohustus ja sellega kaasnev kulu oli siiani ainult omaniku kanda. Uuringukulu hüvitamine aitab kaasa muinsuskaitse üldeesmärgile tagada mälestiseks tunnistatud asjade ja muinsuskaitsealal asuvate ehitiste säilimine ning hüvitab osaliselt omanikule sellega kaasnevad kulud. Mälestise ja muinsuskaitsealal asuva ehitise omanikule muutub mälestisega seotud tööde tegemine majanduslikult soodsamaks, mis omakorda motiveerib töid teostama ja mälestisi korrastama.

4. Määruse rakendamiseks vajalikud kulutused

Määruse rakendamisega ei kaasne täiendavaid riigieelarvelisi kulusid. Hüvitiste maksmise eelarve ja selle rakendamiseks vajalikud kulud on planeeritud Muinsuskaitseameti igaaastasesse eelarvesse. Uuringute ja muinsuskaitsealase järelevalve kulu hüvitamiseks on Muinsuskaitseameti 2019. aasta eelarves kokku 1,4 miljonit eurot. Selle summa arvutuskäik on toodud MuKS-i seletuskirjas¹ lk 98–99.

5. Määruse jõustumine

Määrus jõustub üldises korras.

6. Eelnõu kooskõlastamine

Eelnõu esitati eelnõude infosüsteemi kaudu kooskõlastamiseks ministeeriumidele. Rahandusministeerium, Siseministeerium ning Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium kooskõlastasid eelnõu märkusteta, teised ministeeriumid vaikimisi.

¹ Kättesaadav: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/f9ad59dd-ef98-4b2b-b22b-ba8cf4c87154/Muinsuskaitseadus>